

תושבות בירושלים

אינתיפאדת אל-אקצא המחישה שוב, אם היה צורך בכך, את המרכזיות של בעיית מזרח ירושלים בסכסוך הישראלי-פלסטיני. במאבקים הפוליטיים, וגם במסגרת המשא ומתן, נתפסת מזרח ירושלים בראש ובראשונה כסמל לאומי ודתי של שני העמים. אולם לצד מזרח ירושלים זו, קיימת גם מזרח ירושלים אחרת, שחיים בה בני-אדם, ושמאתאפיינת בצפיפות, עוני ומצוקה. מאנשים אלו נגבה מחיר כבד בשל מאמציה של ישראל לחזק את אחיזתה במזרח ירושלים. חיי היום-יום של תושבי מזרח ירושלים מוכתבים על-ידי המציאות של הכיבוש הישראלי. ישראל ממשיכה לראות במזרח ירושלים חלק בלתי נפרד משטחה הריבוני ולא שטח כבוש, כפי שהיא על-פי הדין הבינלאומי. מדיניות ישראל במזרח העיר ממשיכה להיות מכוונת לחיזוק השליטה הישראלית בשטח המסופח, תוך דחיקת רגליהם של התושבים הפלסטינים. הרשויות רותמות למטרה פוליטית-דמוגרפית זו את חוקי התכנון והבנייה, את חוקי הביטחון הסוציאלי, את החוקים הנוגעים לתושבות ולאזרחות ואת ההקצאות התקציביות לפיתוח תשתיות, חינוך, תרבות ושירותים עירוניים. את המחיר משלמות משפחות, המוצאות עצמן בהתמודדות יום-יומית מול מערכות אטומות ומנוכרות, שיעודן המקורי אמור היה לשרת את האזרח. במקום להעניק שירותים ראויים לאוכלוסייה, הופכות הרשויות את חייהן של המשפחות הפלסטיניות לבלתי נסבלים. בחודשים האחרונים, גם אותם שירותים שניתנו על-ידי המוסד לביטוח לאומי נעשו כמעט בלתי-נגישים, לאחר שסניפי המוסד במזרח ירושלים נסגרו לפרקי זמן ממושכים ביותר, בשל שביתות ועיצומים ולאחר רצח המאבטחים של המוסד במזרח העיר.

ההתפתחות החשובה ביותר השנה היא ביטול מדיניות הפקעת תעודות הזהות, שמשרד הפנים נקט בה מאז שנת 1995, ושהייתה ההיבט הבולט ביותר של מדיניות הטרנספר השקט. את ההישג הזה ניתן לזקוף לפרופיל הבינלאומי הגבוה לו זכתה המחאה נגד מדיניות זו, יחד עם העבודה הנמרצת של ארגונים לזכויות אדם והעתירות העקרוניות שהגיש המוקד לבג"צ, מדיניות הצומוד של הפלסטינים והאוזן הקשבת של שר הפנים (עד ראשית השנה), מר שרנסקי. בתשובה לעתירה של המוקד להגנת הפרט וארגונים נוספים כנגד מדיניות הטרנספר השקט, הודיע שר הפנים דאז, מר שרנסקי, בחודש מרץ 2000, על מדיניות חדשה של המשרד בנושא: משרד הפנים לא ימשיך להפקיע את תושבותם של תושבי מזרח ירושלים שהעתיקו את מרכז חייהם לחו"ל או לשטחים, ובלבד שלא איבדו את זכותם לשוב לישראל לאחר שתוקף מסמך הנסיעה שבידיהם פקע בעודם בחו"ל. בנוסף, קבע שרנסקי, כי שאלת תושבותם של קטינים תיבחן רק מיום שהיו לבגירים, ולא תילקח בחשבון התקופה שקדמה ליום בגירותם. מי שתושבותו נשללה בעקבות שינוי המדיניות בשנת 1995, לא יהיה זכאי אוטומטית להשבתה: רק מי שיוכיח מגורים בישראל משך שנתיים רצופות, יוכל לקבל מחדש את מעמד התושבות.

אשר למי שרכשו מעמד של תושבות או אזרחות בארץ אחרת, הרי שאלה אינם נהנים מכל הסדר חדש ותושבותם תישלל.

בכך חזרו הכללים בדבר שלילת תושבות למה שהיה קיים עד לשנת 1995. המדיניות האכזרית והבלתי הוגנת של שלילת תושבותם של מי שעשו כל שנדרש בעבר כדי לשמור אותה - הופסקה. אולם מעמד התושבות של תושבי מזרח ירושלים נותר חלקי ושבירי, רחוק ממה שראוי להיות מעמדם של אנשים בערים. הם נותרו חשופים להתעמרויות מהתעמרויות שונות של משרד הפנים, ובנוסף, גם לשינויים הפוליטיים שיבואו בתקופה הקרובה עלול להיות משקל בעניין המדיניות כלפי תושבי מזרח ירושלים, לקולא או לחומרה.

בנוגע לטיפול של משרד הפנים בתושבי מזרח ירושלים, ניתן להצביע בשנת 2000 על מגמה זהירה של שיפור. מספר הפקידים המטפלים בבקשות גדל, וחלק מהפניות נענה בתוך זמן פחות ממושך מבעבר. החשיפה הציבורית הגבוהה - בארץ ובחו"ל - לה זכתה ההתעמרות של המשרד בתושבי העיר, עשתה את שלה. עם זאת, התחושה הכללית של שיפור באה על רקע האופי השערורייתי של הטיפול בשנים קודמות, ואין להפריז בה. גם היום תושב מזרח ירושלים המבקש להגיש בקשה בלשכה, צריך להמתין שעות ארוכות בשמש הקופחת (או בגשם) ברחוב בו נמצאת הלשכה, ומוטב שיתפוס את מקומו בתור כבר בשעות הקטנות שלפנות בוקר. פקידי הלשכה ממשיכים בדרישות דרקוניות למסמכים בדבר מרכז חיים בירושלים, ומדי פעם בפעם הם מרחיבים את דרישותיהם ב"המצאות" חדשות. כך, למשל, אין די היום בהצגת כרטיסי חבר בקופת-חולים או מסמכים בדבר טיפולים רפואיים בירושלים, והפקידים דורשים תדפיס עדכני מקופת החולים שיעיד על זכאות לטיפול. מי שאינו עובד (או שעובד ללא תלוש משכורת ואינו יכול להציג מסמך בדבר עבודתו) נדרש להגיש תצהיר, מאושר ע"י עו"ד או בית-משפט, בדבר מקורות פרנסתו. העתקים מצולמים של מסמכים הנשלחים בדואר ע"י המוקד למשרד הפנים, מחויבים באישור לפיו הם "מתאימים למקור" אחרת לא יתקבלו - ואלה רק חלק מהחידושים. תושבים רבים אינם יכולים לממש את

זכויותיהם אלא בסיועו של עו"ד פרטי – עניין הכרוך בתשלומים גבוהים – או בסיוע של ארגונים לזכויות אדם הקורסים תחת העול.

לצד משרד הפנים, ממשיכה הפגיעה בזכויות הסוציאליות של תושבי מזרח ירושלים מצד המוסד לביטוח לאומי. גם כאן נדרשת עבודה אינטנסיבית של ארגונים ושל עורכי-דין כדי להביא ליישום בשטח של החלטות שנקבעו בבתי-המשפט. כך, למשל, נקבע במסגרת עתירה לבג"צ, שאין להוציא תושבים מרשימת הזכאים לשירותים לפי חוק ביטוח בריאות ממלכתי, מבלי שתימסר להם קודם לכן הודעה בכתב על הכוונה לעשות כן, ומבלי שתינתן להם זכות שימוע קודם לגריעתם מהרשימה. במספר מקרים היתה נחוצה התערבות של המוקד על מנת להחזיר לרשימת המבוטחים אנשים שנגרעו ממנה, ללא קיום נהלים אלו.

עתירה אחרת לבג"צ, של המוקד, יחד עם עמותת רופאים לזכויות אדם והאגודה לזכויות האזרח, עניינה ביטוחם בביטוח בריאות של ילדים, שאחד מהוריהם תושב ירושלים וחבר קופת-חולים, וההורה האחר אינו מבוטח. בעבר הותנה ביטוחם של ילדים אלו בביצוע חקירה על-ידי המוסד לביטוח לאומי, כשהתוצאה היתה שבתקופה קריטית לחייהם, לעתים עד גיל שנה ויותר, לא זכו הילדים לשירותים רפואיים בסיסיים (למעט שירותי טיפת חלב וטיפולים פרטיים במימון ההורים). המוסד לביטוח לאומי קיבל את עמדת ארגוני זכויות האדם, שילדים אלו זכאים ע"פ החוק לביטוח בריאות מיום לידתם, אך קבע פרוצדורה מקשה, שחייבה את האם להתייצב בסניף המוסד לביטוח לאומי, מיד לאחר שילדה, למילוי טפסים. התור במוסד לביטוח לאומי, השירות הניתן על ידי פקידי והשביתות החוזרות ונשנות שם, אינם שונים בהרבה מאלו שבמשרד הפנים. בדיון בבית-המשפט בחודש דצמבר, הביעו גם שופטי בית-המשפט העליון את עמדתם, שאין סיבה שהפרוצדורות לא יבוצעו בבית-החולים יחד עם מילוי הודעת הלידה.

אין כמו מספר מקרים קונקרטיים כדי להמחיש את המכשולים הבירוקרטיים שמציבות הרשויות בפני פלסטינים המבקשים לנהל אורח חיים תקין בעירם.

נ"א: החזרת תושבות

נ"א נישאה בשנת 1982 לבן-דודה, פלסטיני בעל נתינות ירדנית. לאור מדיניות משרד הפנים באותה תקופה, שלא אפשרה איחוד משפחות לנשים ממזרח ירושלים שנישאו לתושבי-חוץ, נאלצה המשפחה להתגורר בעמאן. נ"א הקפידה לשמור על תושבותה בירושלים, ביקרה בעיר כמעט בכל שנה ושמרה על תוקף כרטיס היוצא שלה (לתושבי מזרח ירושלים אין דרכון. הם יוצאים את הגבול בכרטיס יוצא, המוגבל לשלוש שנים). בשנת 1997 התגרשה נ"א, וחזרה לירושלים עם ילדיה. על-מנת שתוכל לקבל תמיכה מהביטוח הלאומי כגרושה, ביקשה נ"א לשנות את הסטטוס האישי בתעודת הזהות שלה. זו היתה ההזדמנות שניצל משרד הפנים על-מנת לתפוס את תעודת הזהות ולהודיע לנ"א כי תושבותה פקעה בשל העברת מרכז חייה לירדן משך תקופת הנישואין.

נ"א נשארה להתגורר בירושלים עם שבעת ילדיה – כשכולם חסרי מעמד. באין מקום אחר מצטופפים נ"א וילדיה יחד עם בני משפחה אחרים בבית הישן של המשפחה בעיר העתיקה. בסה"כ גרות בדירה בת ה-35 מ"ר שש-עשרה נפשות. בהיעדר מעמד בישראל, לא קיבלה נ"א קצבאות מהביטוח הלאומי, והיא וילדיה לא זכו בביטוח בריאות. המשפחה כולה חיה בעוני מרוד.

שישה חודשים נדרשו למשרד הפנים על-מנת להחליט להשיב לנ"א את תושבותה, חודשים בהם שבה הלשכה ודרשה מהמוקד לשלוח אליה מסמכים שונים ומשונים. כך, למשל, דרשה הלשכה תעודות לימודים לגבי התינוק בן השנתיים והסברים לגבי העובדה ששניים מהילדים נשארו כיתה. אחר-כך דרשה הלשכה אישור לגבי המועד בו החלו ילדי המשפחה לקבל טיפול רפואי בירושלים. דרישה אחרת היתה שכל העתקי המסמכים ייחתמו כמתאימים למקור. לבסוף התעקשה הלשכה על קבלת חשבונות הבית משנת 1996, וזאת על-מנת לבחון אם בעקבות שובה של נ"א לירושלים עלתה צריכת המים והחשמל של המשפחה (!). כל זאת, כאשר ע"פ רישומי הכניסות והיציאות מהארץ של נ"א, ידעו במשרד הפנים שהיא נמצאת בארץ, ולאחר שנשלחו ללשכה אישורים בדבר לימודי הילדים כאן, טיפולים רפואיים בירושלים, תצהירים בדבר מגורי האישה וילדיה בעיר וחשבונות וחוזי שכירות ע"ש בני המשפחה. רק קרוב לחודשיים לאחר שנתמלאה דרישתה האחרונה של הלשכה (לחשבונות משנת 1996), נתבשר המוקד סוף-סוף על אישור החזרת התושבות של נ"א בהתאם למדיניות החדשה. עם החזרת תושבותה של נ"א, סביר היה להניח שגם ילדיה - שלא היו רשומים במרשם האוכלוסין - יירשמו בזריזות. אולם לא כך היה: רישום הילדים אמנם אושר (למעט בת אחת, מסיבה שעוד לא הובררה), אולם משרד הפנים דרש מנ"א תשלום אגרה גבוהה עבור הרישום: ילדים שנולדים מחוץ לישראל, רישומם טעון תשלום אגרה. לנ"א, החיה

בעוני משווע, אין אפשרות לשלם את האגרה הגבוהה, ובקשתנו לפטור אותה מתשלום מטופלת בקצב האטי האופייני למשרד. בינתיים הילדים אינם רשומים, על כל המשמעויות הקשות הכרוכות בכך.

יאסר אבו-חלף: שלילת תושבות וביטוח בריאות

יאסר אבו-חלף הוא נער ירושלמי, שלאחרונה מלאו לו 18 שנים. לפני למעלה משנתיים נתגלה אצל יאסר גידול ממאיר, והוא החל בטיפולים רפואיים בבית החולים הדסה עין-כרם ע"פ התחייבויות שניתנו לו מקופת החולים. כשבעה חודשים לאחר תחילת הטיפול, הפסיקה קופת-החולים - ללא התראה מוקדמת - את מתן ההתחייבויות: המוסד לביטוח לאומי הסיר את המשפחה מקובץ המבוטחים לפי חוק ביטוח בריאות, בשל מגוריה בקלנדיה שבפרוורי ירושלים. הטיפולים החיוניים ביאסר הופסקו. ישועה ראשונה הצליח המוקד להביא ליאסר באמצעות העיתונות: בינואר 1999 פרסם גדעון לוי את מקרהו של יאסר בטורו "אזור הדמדומים" ב"הארץ". ההדים שעוררה הכתבה הביאו שורה של אזרחים לסייע כספית למימון הטיפולים ביאסר. גם בית החולים הדסה חידש את הטיפולים בנער - חלקית על-חשבון בית-החולים וחלקית על-חשבון המשפחה. במקביל עקרה המשפחה מביתה בקלנדיה וחזרה לגבולות ירושלים, לבית בשכונת עיסוויה. הדבר לא הועיל: בסוף חודש ינואר 1999 הודיע משרד הפנים למשפחה על כוונתו לשלול את תושבותם, בשל העברת מרכז חייהם משך שנים לקלנדיה. הביטוח הלאומי, מצדו, סירב לחקור את מקום מגוריה של המשפחה, על מנת לשקול מחדש את ביטוחה.

החלטת משרד הפנים לשלול את תושבותם של בני-משפחת אבו-חלף עמדה כבר אז בניגוד למדיניות המוצהרת, לפיה חיים בפרברי ירושלים, כאשר נשמרת זיקה לעיר, לא תביא לשלילת התושבות. המוקד להגנת הפרט הגיש ערר על ההחלטה בדבר שלילת התושבות במשרד הפנים, ומשהערר לא נענה, פנה גם לפרקליטות המדינה, בבקשה להתערבותה. במקביל ניהל המוקד התכתבות אינטנסיבית עם המוסד לביטוח לאומי. הדחיפות שבמקרה לא הועילה לזירוז ההליכים - לא במשרד הפנים, לא בפרקליטות ולא במוסד לביטוח לאומי. הסכנה לחיי אדם לא הועילה להמרצת הטיפול. רק משעתר המוקד להגנת הפרט לבג"צ, בראשית חודש יולי 2000, נתגלה שבעת הצורך יודעות הרשויות לפעול בזריזות ראויה. בתוך ארבעה ימים קיים המוסד לביטוח לאומי חקירה. יאסר ומשפחתו נמצאו בביתם בעיסאויה. המוסד הכיר בבני המשפחה כתושבים, והחזיר אותם לקובץ ביטוח בריאות. בינתיים גם הנפיק משרד הפנים תעודת זהות חדשה ליאסר.

לעתירה בעניינו של יאסר אבו-חלף היתה גם תוצאה נלווה בעלת ערך כללי: המוסד לביטוח לאומי הודיע בכתב, כי לא יופסקו עוד טיפולים מצילי חיים מסיבות הנוגעות לבדיקת תושבות.

בני הזוג אפגאני: איחוד משפחות, ביטוח בריאות וביטוח לאומי

בקשתם של בני הזוג אפגאני לאיחוד משפחות הוגשה בשנת 1994, לפני שש שנים. תחילה נדחתה הבקשה ע"י משרד הפנים מטעמים "בטחוניים" ו"פליליים". בעקבות עתירה לבג"צ הסירו שירות הביטוח הכללי והמשטרה את התנגדותיהם לאישור הבקשה. אולם בכך טרם נסללה הדרך לאישור הבקשה: כעת טענה פרקליטות המדינה, כי מרכז חיי המשפחה בירושלים לא הוכח. 79 מסמכים, במשקל כולל של 400 גרם, נדרשו כדי לעשות את המלאכה: חוזי שכירות, חשבונות, אישורים רפואיים, תעודות בתי-ספר ועוד. נפח הוכחות מעין זה, אגב, אינו חריג כתמיכה לבקשות שונות של תושבי מזרח ירושלים. ב-16.3.00 הודיעה הפרקליטות על אישור הבקשה לאיחוד משפחות ועל הסכמה לרישום ילדיהם של בני הזוג במרשם האוכלוסין הישראלי. משמעות אישור הבקשה לאיחוד משפחות היא, שמר אפגאני שולב ב"הסדר המדורג" לבדיקת זכאות לאיחוד משפחות, ובשנת 2005, אחת-עשרה שנים לאחר הגשת הבקשה, ייתכן שיזכה לתעודת זהות ישראלית.

אולם בכך לא תמו תלאותיהם של בני-הזוג. פרקליטות המדינה אמנם שוכנעה בעניין מרכז חיי המשפחה בירושלים, אולם ההוכחות הנרחבות לא עשו רושם על המוסד לביטוח לאומי. זה עומד על כך שחקירותיו העלו שהמשפחה אינה גרה בעיר. בירור עם המוסד העלה, שלא ברור מחומר החקירה אם חוקר המוסד לביטוח לאומי חיפש את בני הזוג בכתובתם, או שמא באופן כללי בשכונת בית-חנינא. למרות זאת, מסרב המוסד לקיים חקירה חוזרת. בינתיים, בחודש אפריל 2000, כחודש לאחר אישור הבקשה לאיחוד משפחות, נתבשרה בת הזוג בקופת החולים ששמה הוסר מהמחשב ולפיכך אינה זכאית, כמו גם ילדיה, לטיפולים במסגרת חוק הבריאות הממלכתי. על-פי פסיקת בג"צ אין לגרוע תושבים מקובץ הזכאים לביטוח בריאות ללא התראה ומתן זכות

שימוע. נדרשה, לפיכך, פנייה לפרקליטות המדינה על-מנת לחדש את חברותם של האישה והילדים בקופת-חולים.

תושבות בגדה

נושא התושבות בגדה ממשיך ליפול בין הכסאות של התהליך המדיני. אישורים לבקשות לאיחוד משפחות ממשיכים להינתן אך ורק במסגרת מכסות צרות, או למי ששייכים ל"אוכלוסיית הבג"צ הראשונה" (קבוצה של בני-זוג של תושבי השטחים, ששהייתם בשטחים עוגנה בהסכמות שהתגבשו בבג"צ בשנת 1992, בעקבות עתירות שהגיש אז המוקד להגנת הפרט). הטיפול בבקשות לאיחוד משפחות אורך חודשים רבים, ויותר משנה, וזאת לזכאים לכך מתוקף הסכמי הבג"צ.

נושאי תושבות אחרים אינם זוכים לשום פתרון. כך, למשל, עניינו של ד"ר חאזם נצאצרה. ד"ר נצאצרה, תושב בית פוריק שבנפת שכם, יצא לברה"מ בשנת 1980 ללימודים. הוא שב לגדה בשנת 1993, לאחר תום לימודיו. בינתיים פקע תוקפו של "כרטיס היוצא" שעמו יצא את השטחים. באותה שנה עתר המוקד להגנת הפרט לבג"צ בשמו של נצאצרה, בבקשה שעניינו יועלה בפני "ועדת מאחרים" בעודו מצוי בשטחים, ושהנהלים בפני הוועדה יהיו הוגנים, ויאפשרו ייצוג והופעה בפני הוועדה. "ועדת מאחרים" היא ועדה שפעלה בשטחים כוועדה מייעצת, להכריע אם אנשים שתוקף כרטיס היוצא שלהם פג בעודם בחו"ל, לא העבירו את מרכז חייהם לחו"ל, אלא נותרו תושבים, ורשאים לחזור ולהתגורר כאן. בעוד העתירה תלויה ועומדת בפני בית-המשפט ובקשה מסודרת הוגשה לוועדה – נחתמו הסכמי אוסלו. כעת, טענה המדינה, הועברה הסמכות בעניין מרשם האוכלוסין לידי הפלסטינים, ולפיכך ישראל אינה יכולה לפתור את בעייתו של נצאצרה. אלא שלפלסטינים אין סמכות, על-פי ההסכמים, לאשר את תושבותו של אדם ללא הסכמה ישראלית... ועדה משותפת שאמורה לדון במקרים כשל נצאצרה מתכנסת לעתים נדירות, ודיוניה נוגעים רק למי שיצאו את השטחים לכל המוקדם בשנת 1986, גם זאת כמובן על פי תכתיב ישראלי.

בחודש דצמבר הגיע עניינו של נצאצרה לדיון בפני בג"צ. שופטי בג"צ דחו את העתירה וקבעו כי "תרופתו [של נצאצרה] היא בפנייה לרשות הפלסטינית." למעשה, נותר נצאצרה ללא תרופה, שכן המפתח להסדרת מעמדו ממשיך להיות מוחזק בידי ישראל, וזו אינה מוכנה שהוא יזכה למעמד של תושב במולדתו.

אלימות כוחות הבטחון כנגד פלסטינים

התמונות האלימות של החודשים האחרונים מחזירות אותנו אל ימי האינתיפאדה הראשונה, אז נוסד המוקד – כקו חירום לנפגעי אלימות. אולם הזינוק בהיקף הנפגעים בשטח לא בא לידי ביטוי בהיקף מספר התלונות שהגיעו למוקד. אפשר לזקוף זאת לגישה הרואה את הפגיעות מידי צה"ל כחלק מקורבן קולקטיבי או התגייסות קולקטיבית למאבק, ולא כנושא לתלונה פרטנית. לאיש גם אין היום צפיות רשויות אכיפת החוק של ישראל ינקטו צעדים של ממש על מנת לחקור חיילים, שוטרים או מתנחלים ולעשות צדק. ואכן, מסר לאחרונה דובר צה"ל כי הרשויות פתחו בחקירת אירוע אלימות אחד בלבד (!) מאז החלה האינתיפאדה הנוכחית, בשלהי ספטמבר 2000. אולם אין זאת אומרת שידינו ריקות מעבודה. בין התלונות שהתקבלו בחודשים האחרונים תלונות על אלימות משטרתית קשה במזרח ירושלים - ברחוב ובמהלך מעצרים ליליים; תלונות על החרמת תעודות זהות בידי שוטרים; תלונה על ירי מאסיבי שהחריב מרפאת עיניים בבאב אל-זאווייה בחברון, ותלונה של משפחה מבית-אומר, שהצבא מחזיק מזה שנים עמדת תצפית על גג ביתה, על התעללות והתנכלויות בלתי פוסקות מצד החיילים. במשך למעלה משבועיים לא חדלנו מלפנות לגורמים בפרקליטות הצבאית, בלשכת היועץ המשפטי של הגדה המערבית ובחטיבה המרחבית, עד אשר פסקו ההתנכלויות.

לצד הטיפול בתלונות חדשות אנו ממשיכים גם בטיפול בתלונות קודמות. הלוא צריך לזכור, שגם לפני חודש ספטמבר היו חייהם, גופם ורכושם של הפלסטינים תושבי השטחים נתונים לשרירות לבם של חיילים, שוטרים ומתנחלים. האלימות, האינהרנטית למצבים של עימות וכיבוש, הסתייעה, גם בעיצומו של "התהליך המדיני", בלגיטימציה החברתית (בחוגים מסוימים) של אלימות כלפי פלסטינים, באזלת היד של רשויות אכיפת החוק וביחס הסלחני של בתי-המשפט. המוקד להגנת הפרט המשיך לסייע לפלסטינים להעביר את תלונותיהם לרשויות ולעקוב אחר הטיפול בהן. תביעות הפיצויים שהמוקד מגיש לבתי המשפט בישראל, מיועדות לעשות צדק עם הקורבנות, לחייב את הרשויות ל-accountability וליצור הרתעה מפני מקרי אלימות נוספים.